

Vi har glemt det femte bud – 16.000 danskere betaler prisen

Af

Charlotta Pisinger, professor i tobaksforebyggelse

og

Martin Wolffbrandt, næstformand i Patientforeningen (ordfører vedr. tobak & nikotin)

Siden folketingsvalget i marts har mere end 4.300 danskere mistet livet som følge af tobakkens sygdomme. Hverken tobak eller nikotin nævnes i regeringsgrundlaget. Det er bekymrende. Tavsheden sender et signal om, at et af Danmarks største forebyggelige sundhedsproblemer fortsat ikke har den politiske opmærksomhed, som det fortjener.

Kursen er derfor foreløbig uændret. Netop derfor er der brug for en bredere samtale om ansvar, menneskesyn og de værdier, vi ønsker, skal præge det danske samfund.

Danmark er historisk og kulturelt et kristent land. De fleste danskere kender et af Bibelens mest grundlæggende bud: "Du må ikke slå ihjel." Alligevel har vi som samfund vænnet os til, at tobak hvert år koster omkring 16.000 danskere livet. Mere end 40 mennesker om dagen dør som følge af rygningens sygdomme. Vi lader det ske år efter år.

Hvis et fly styrtede ned hver dag og dræbte 40 mennesker, ville ingen acceptere tavshed eller passivitet. Hele samfundet ville kræve handling. Politikere ville samles. Regler ville blive ændret. Ressourcer ville blive mobiliseret. Når dødsfaldene i stedet kommer langsomt gennem kræft, KOL, blodpropper og hjertekarsygdomme, reagerer vi anderledes. Det bør mane til eftertanke.

Bag tallene gemmer sig virkelige mennesker. Ægtefæller mister hinanden. Børn vokser op med alvorligt syge forældre. Bedsteforældre får færre år med deres familier. Mange mennesker lever deres sidste år med åndenød, sygdom og afhængighed. Tobak er ikke blot statistik. Tobak er menneskelige tragedier i tusindvis.

Derfor er tobaksdebatten heller ikke kun et spørgsmål om økonomi eller regulering. Det er også en værdidebat. Hvilket samfund er vi? Hvilket samfund ønsker vi at være? Hvor meget ansvar vil vi tage for hinanden – særligt for børn og unge, som endnu ikke har haft mulighed for at vælge frit?

Et nyt Folketing med mange partier er valgt, men alt behøver ikke ende i uenighed. Vi mener, at Folketinget bør tage ansvar og sætte en langsigtet retning mod et samfund, hvor kommende generationer ikke vokser op med nikotinafhængighed som normaltilstand.

Spørgsmålet er, om samfundet passivt skal acceptere, at børn og unge bliver afhængige af produkter, som ødelægger deres helbred og forkorter deres liv. Helbreds-prisen for rygning er stor: Prisen for at ryge er ofte ti leveår.

I mange lande tales der i disse år om "the tobacco endgame" – hvordan samfundet gradvist får bragt tobaksepidemien til ophør. I Storbritannien arbejder man med et generationsforbud, hvor aldersgrænsen for køb af tobak hæves løbende, så yngre generationer reelt aldrig lovligt kan købe tobak. Flere andre lande diskuterer lignende modeller.

Danmark bør også tage næste skridt. Ikke nødvendigvis ved at kopiere andre lande direkte, men ved at finde en løsning, som passer til danske forhold og danske værdier.

Vi foreslår derfor en dansk generationskontrakt: Når EU-reglerne giver mulighed for det, bør børn, der på det tidspunkt er 12 år eller yngre, aldrig i deres liv kunne købe tobak eller nikotinprodukter lovligt i Danmark.

Det vil sende et klart signal om, hvilken retning vi ønsker som samfund. Ingen børn fødes med et behov for cigaretter, puff bars, snus eller nikotinposer. Afhængigheden skabes. Derfor er det rimeligt, at samfundet lukker døren for nye generationer af rygere.

Nogle vil indvende, at voksne mennesker selv må bestemme. Frihed er centralt i et demokratisk samfund. Frihed forudsætter dog også reel mulighed for at vælge. Når et produkt er designet til at skabe stærk afhængighed, bliver friheden mindre reel.

Et samfund viser sine værdier gennem det, det beskytter. Vi accepterer ikke frit salg af farlige stoffer til børn. Vi regulerer alkohol, medicin og trafik af hensyn til menneskeliv. Derfor er det heller ikke urimeligt, at samfundet sætter klare grænser for produkter, som er direkte forbundet med sygdom, afhængighed og tidlig død.

Nikotin er ekstremt vanedannende. Mange rygere fortæller det samme: De ønsker at stoppe, de forsøger gentagne gange, men afhængigheden trækker dem tilbage. Derfor bør debatten handle mindre om moralske pegefingre og mere om hjælp, omsorg og ansvar.

Hvis tobak blev opfundet i dag, er det svært at forestille sig, at et så sundhedsskadeligt og afhængighedsskabende produkt ville blive godkendt til frit salg. Vi accepterer med rette strenge regler omkring kemikalier, arbejdsmiljø og sundhedsrisici. Ingen ville i dag tillade et nyt produkt på markedet, hvis det hvert år kostede tusindvis af menneskeliv.

Paradokset bliver endnu tydeligere, når man sammenligner med andre kendte sundhedsfarer. Vi forbinder med rette asbest med alvorlig sygdom og død. Derfor kræver fjernelse af asbesttage omfattende sikkerhedsudstyr og strenge regler. Alligevel er det langt farligere for helbredet at ryge gennem mange år, end det er at fjerne et asbesttag under ordentlige sikkerhedsforhold.

En generationskontrakt kan dog ikke stå alene. Den vil især have effekt på langt sigt. Derfor skal den kombineres med tiltag, der virker her og nu.

Prisen er et af de mest effektive redskaber. En pakke cigaretter bør koste 100 kroner, og Folketinget bør aftale årlige afgiftsstigninger svarende til det dobbelte af inflationen. Det skal være økonomisk uinteressant at begynde at ryge og stadig mindre attraktivt at fortsætte.

Hvis man ryger en pakke cigaretter om dagen, koster det 36.500 kroner om året, hvis prisen for en pakke er 100 kroner. Det er et mærkbart beløb for de fleste familier. Internationale erfaringer viser samtidig tydeligt, at højere priser er blandt de mest effektive redskaber til at reducere rygning – især blandt unge.

De fleste rygere ønsker at stoppe. De mangler ikke vilje, men støtte. Derfor bør rygestoptilbud styrkes, og relevant rygestopmedicin gøres billigere og lettere tilgængelig. Her kan de nyvalgte kommunalbestyrelser, der trådte til ved årets start, spille en vigtig rolle.

Samtidig bør vi gøre op med myten om, at rygning er en god forretning for staten. Statens indtægter fra tobaksafgifter ligger omkring 7,3 mia. kroner årligt, mens de samlede samfundsøkonomiske omkostninger ved rygning ofte estimeres til omkring 30 mia. kroner om året.

Når man medregner hospitalsbehandling, medicin, sygefravær, førtidspension og tidlige dødsfald, bliver regningen enorm. Tobak er derfor ikke kun et sundhedsproblem. Det er også et socialt og menneskeligt problem.

Rygning rammer nemlig socialt skævt. De største helbredsskader ses ofte blandt mennesker med færrest ressourcer. En stærk tobaksindsats er derfor også en indsats mod social ulighed og mod den resignation, som alt for ofte følger med sygdom og afhængighed.

I kampen mod rygning har advarsler og strammere regler allerede gjort en forskel. Røgfri miljøer i tog, på perroner, på arbejdspladser og restauranter samt advarsler på cigaretpakker har flyttet meget. Nu er tiden kommet til næste fase.

Det handler i sidste ende om, hvilket menneskesyn vi vil bygge vores samfund på. Om vi accepterer, at tusindvis af mennesker hvert år mister livet til et produkt, som skaber afhængighed og sygdom. Eller om vi vælger at handle.

Tobakkens sygdomme koster 16.000 menneskeliv om året. Det er i tråd med et kristent og dansk menneskesyn at tage et opgør med tobak og nikotin. Vi ved, hvad der virker. Vi kender tallene. Nu er det op til det nyvalgte Folketing at tage ansvar.